

PREGLED NEKATERIH KRITIČNIH TOČK SEDANJEGA VOLILNEGA SISTEMA IN PREDLOGOV ZA NJEGOVO DEMOKRATIZACIJO IN POSODOBITEV

1. NEPOKRITOST SKORAJ TRETJINE VOLILNIH OKRAJEV.

Sedanji volilni sistem pušča skoraj tretjino volilnih okrajev brez predstavnika v DZ, kar pomeni, da so ta področja v razpravah o gospodarskem sistemu in investicijskem vlaganju v DZ močno prizadeta. Enakomerno regionalno zastopanost (pokritost) države, ki nimajo univerzalnega večinskega sistema, čedalje pogosteje rešujejo tako, da vsaj del poslancev/k volijo po večinskem principu (enokrožno ali dvokrožno), kar poenostavljeno imenujemo »kombinirani sistem«. Predlagamo, da tudi Slovenija uveljavi tak »kombinirani sistem« tako, da polovico poslancev/k (44, po enega v vsakem volilnem okraju (VO), dvokrožno (kot župane), obenem pa dodajamo, da bi za izvoljene poslance/ke, ki so jih kandidirale skupine državljanov (»državljske liste«) veljalo, da se med opravljanjem funkcije poslanca/ke ne morejo pridružiti poslanskim skupinam političnih strank, temveč oblikujejo lastno poslansko skupino »neodvisnih« poslank/cev (»ljudski poslanci/ke«). Ker razmerja med političnimi strankami določajo volilni rezultati v drugem delu volitev (volitve po proporcionalnem načelu), volilni sistem ostaja v bistvu proporcionalen, kot to določa Ustava RS.

2. NEPOSREDEN VPLIV VOLIVCEV NA IZVOLITEV POSLANCEV/K

V delu, kjer se voli po večinskem principu, je neposreden vpliv volivcev na izvolitev poslank/cev zagotovljen neposredno, v delu volitev, ki poteka po proporcionalnem načelu, pa predlagamo, da ga zagotovimo z uvedbo absolutnega in obveznega prednostnega glasu. Relativni in neobvezni prednostni glas, ki ga predlagajo nekateri, tega vpliva, ki ga državljanom Slovenije zagotavlja Ustava, ne omogoča, saj sili volivce, da volijo kandidatne liste, torej stranke, ne posameznih kandidat/ov.

3. ODPRAVA PRIVILEGIJEV POLITIČNIH STRANK PRI POTRJEVANJU KANDIDATNIH LIST

Sedanji volilni sistem privilegira politične stranke, saj parlamentarnim strankam omogoča, da njihove kandidatne liste potrjujejo s podpisi trije poslanci/ke, civilne iniciative pa sili v zbiranje podpisov na terenu. Predlagamo, da za vse kandidatne liste oz. kandidat(k)e velja enak kriterij: 200 podpisov za potrditev liste, 150 podpisov za potrditev kandidata v delu neposrednih volitev po večinskem principu, ne glede na to, kdo jih vlaga.

4. ODPRAVA MANIPULACIJ S KRAJEM KANDIDIRANJA

Večina večjih političnih strank si je na različne načine (večje investiranje, preko »svojih« županov in vodstev podjetij, itd.) ustvarila »zanesljive volilne okraje«, kjer potem kandidirajo svoje elitne kadre, kar je skrajno nekorektno do manjših in novih strank. Zato predlagamo uvedbo DOMICILA: vsak lahko kandidira v VO ali volilni enoti (VE), kjer ima bivalni domicil (vsaj 2 leti stalno prebivališče). Princip domicila velja tako za kandidat(k)e kot za podpisnike list.

5. ZAKONSKA OMEJITEV MOŽNOSTI KANDIDIRANJA

To področje pri nas ni jasno opredeljeno. Poleg nekaterih stanovskih omejitev (župani, cerkveni dostojanstveniki, vojaške osebe, itd.) predlagamo omejitve za osebe, obsojene za nekatere kriminalne in gospodarske delikte (specificirati).

6. OBVEZNO RAZKRITJE PODATKOV O KANDIDATU/KI

Predlagamo obvezno uvedbo standardnega obrazca o podatkih kandidata/ke: poleg identifikacije, naslova, izobrazbe, itd. podatke o karieri, pripadnosti političnim strankam, (ne)kaznovanosti itd., kar sedanji sistem ne predvideva, zato so volivci pogosto v težavah, saj kandidat(k)e slabo poznajo ali sploh ne.

7. ŽENSKA SPOLNA KVOTA

Predlagamo dvig spolne kvote s sedanjih 35 % na 40 %, vendar veljavno za oba spola (torej najmanj 40 % za manjšinski spol). To vprašanje vsebuje vrsto podvprašanj:

- Prvi zapisani na kandidatni listi je pripadnik spola, ki je v manjšini;
- Ostali zapisi sledijo izmenično (»zip princip«).

8. ODGOVORNOST POSLANCEV/K

Tudi to poglavje, ki je v sedanji zakonodaji slabo opredeljeno (del teh določil spada v Zakon o poslancih, del celo v Moralni kodeks poslancev, kjer pa ima manjšo težo in pogosto ostajajo zgolj načela na papirju) vsebuje vrsto podvprašanj. Zato predlagamo:

- Razkritje materialnega položaja poslanca/ke v 1. mesecu po podelitvi mandata; tekoče spremljanje tega stanja skozi celoten mandat (prijavljanje sprememb) in še tri leta po preteku mandata, seveda z ustreznimi sankcijami v primeru kršitve (npr. zamrznitev mandata);
- Nezdržljivost poslanskega mandata z določenimi dejavnostmi in funkcijami (katerimi?); tudi tu predlagamo ustrezne sankcije (zamrznitev mandata do sodne odločbe, nato po potrebi odvzem mandata);
- Prepoved prehajanja poslancev/k iz ene poslanske skupine v drugo (ne pa tudi izstop iz poslanske skupine);
- Prepoved vračanja na poslansko funkcijo, če je poslanec/ka z nje prešel na položaj v izvršni oblasti (ministri, državni sekretarji, itd.);
- Določitev kršitev, ki zahtevajo odvzem poslanskega mandata oz. odpoklic poslanca/ke (določiti postopek izvedbe).

9. ODGOVORNOST DZ

Tudi to poglavje vsebuje vrsto odprtih vprašanj, predvsem:

- Kdaj je DZ dolžan poslancu/ki odtegniti imuniteto;
- Kdaj je DZ dolžan poslancu/ki zamrzniti mandat;
- Določitev vzrokov in postopka odpoklica poslanca/ke;
- Kaj se zgodi v primeru, da DZ ne opravi dejavnosti, za katere je zadolžen (odvzem imunitete, zamrznitev mandata, odvzem mandata, itd.);
- Kaj se zgodi v primeru, da DZ krši lastno zakonodajo (npr. Zakon o poslancih, Moralni kodeks poslancev, itd.) oz. ne spoštuje odločb Ustavnega sodišča? (Primer iz zadnjega sklica DZ: US je zahtevalo izenačitev velikosti VO, DZ pa je to zahtevo izigral s kozmetičnimi popravki velikosti VO);
- Predlagamo možnost odpoklica DZ, kadar prihaja do resnih kršitev. Seveda je treba dogovoriti pogoje in postopek za razpustitev DZ oz. njegov odpoklic.

10. POSEBNO POGLAVJE: DOLOČITEV VE IN VO

To je materija posebnega Zakona o VE in VO, vendar je zaradi neposrednega vpliva na rezultate volitev oz. v sedanjih pogojih na njihovo izkrivljanje) potrebno, da v kontekstu te razprave določimo vsaj izhodiščne principe.

Sedanja delitev Slovenije na 8 VE in vsake na 11 VO je zaradi migracijskih gibanj v zadnjih 30. letih postala nekorektna, saj so največji VO (tudi po zadnji korekciji še vedno) skoraj trikrat večji od najmanjših. Ukinitve VO tega problema ne rešuje, temveč ga samo prenaša na raven VE. Očitno je, da se politične stranke niso sposobne dogovoriti za smiselno korekcijo sedanjih VO oz. VE.

Namesto sedanje nasilne delitve teritorija slovenske države, ki nima nobene realne podlage ne v dejanskem stanju ne v zgodovinskih dejstvih, obstoji možnost, da kot izhodišče vzamemo STATISTIČNE REGIJE (dokler eden od naslednjih DZ ne uresniči 30. let stare obveze in udejanji Pokrajine), za katere imamo vse podatke o prebivalcih, ekonomiji, socialni itd. in so v zadnjem obdobju postali politična realiteta in entiteta. Razliko med velikostjo regij zlahka kompenziramo z različnim številom mandatov posamezne regije. Račun pokaže, da posamezni regiji pripada en mandat na približno 47.000 prebivalcev (švedski sistem).

11. SPREMEMBA NAČINA IZRAČUNA REZULTATOV VOLITEV

Sedanji sistem je kompliciran (primer napačnih izračunov pri zadnjih volitvah), nekorekten (omogoča, da je izvoljen nek kandidat/ka, ki je dobil/a 800 glasov, izpade pa kandidat/ka, ki je dobil/a več tisoč glasov – stvarni primer zadnjih volitev!). Vendar se v delovni skupini **Nacionalnega sveta za spremembo volilnega sistema oz. Sinteze-KCD NISMO UKVARJALI S PRIPRAVO NOVEGA SISTEMA IZRAČUNA**. Sodimo, da mora to pripraviti Državna volilna komisija na podlagi enotne zahteve državljanov.

To so le nekatera osnovna vprašanja (vsakega) volilnega sistema, projicirana na slovenske razmere. Ni treba posebej poudarjati, da so odgovori nanje lahko različni, morajo pa biti med seboj usklajeni, da je sistem opravljen in funkcionalen.

Obstoji seveda še vrsta drugih vprašanj, ki jih v našem predlogu nismo upoštevali ali smo jih navedli zgolj kot možne alternative. Npr.:

- Podelitev aktivne volilne pravice državljanom ob dopolnjenem 16. letu starosti;
- Podelitev pasivne volilne pravice šele po dopolnjenem 21. letu starosti
- Uvedba obveznih volitev;
- Uvedba žreba namesto volitev;
- Sprememba ustavno določene velikosti DZ (90 poslank/cev);
- Itd., itd.

Najpomembnejše pri tem ostaja načelo, da je volilni sistem, s katerim ljudstvo (volivci) izvolijo DZ, na katerega prenašajo del svoje suverenosti za določen čas (en mandat), predmet dogovora v civilni družbi, ne dogovora med (trenutnimi) političnimi strankami. To hkrati pomeni, da ga morajo državljani potrditi na referendumu.

To so osnovna pravila demokracije. Vse ostalo vodi v strankokracijo, v katero smo ujeti zdaj.

Pregled ključnih vprašanj pripravil: Emil Milan Pintar